

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Шемшуненко Ю. С.

«26» жовтня 2021 р.

ВИСНОВОК

**Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Шишикіна Сергія Миколайовича на тему:
«Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному
морському праві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

ВИТЯГ

**з протоколу № 5 засідання фахового семінару
відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права
від 19 жовтня 2021 року**

Присутні:

Голова засідання – завідувач відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права, д.ю.н., ст.н.с. Бабаскін А. Ю., провідні наукові співробітники, д.ю.н., ст.н.с. Тимченко Г. П. (рецензент), провідні наукові співробітники, д.ю.н., ст.н.с. Сімутіна Я. В. (рецензент), старший науковий співробітник, к.ю.н. Переверзева О. С., старший науковий співробітник, к.ю.н., доц. Севрюкова І. Ф., старший науковий співробітник, к.ю.н., доц. Трунова Г.А., науковий співробітник, к.ю.н., Молякко О. М., молодший науковий співробітник, доктор філософії права, Менюк Д. О., аспірант Шишикін С. М., секретар – Демченко П. С.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України Шишикіна С. М. на тему: «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю: 081 «Право» щодо рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, протокол № 2 від 13 лютого 2018 року.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Шишикіна С. М. по дисертації на тему: «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності: 081 «Право».

Виступаючи, доповідач у першу чергу обґрунтував актуальність теми дисертаційного дослідження та визначив його мету. Так, актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена наступним:

- по-перше, інтенсивність розвитку торговельного мореплавства у міжнародному приватному морському праві, у тому числі й технічний розвиток суднобудівної промисловості, стала призводити до збільшення кількості аварій. Тому актуальність теми полягає у необхідності теоретичного та практичного дослідження інституту аварії у міжнародному приватному морському праві;

- по-друге, практичний аспект актуальності теми дисертації обумовлений визначенням відповідальності учасників морського підприємства за наслідки морської аварії. Враховуючи необхідність покращення процедури притягнення до відповідальності винних осіб, важливим є комплексний аналіз інституту відповідальності за наслідки аварії

у міжнародному приватному морському праві та подальші пропозиції щодо удосконалення правових норм;

- по-третє, актуальність дослідження також визначається реформуванням законодавства України у сфері морегосподарської діяльності. Так, недостатнє вивчення інститутів загальної, окремої аварії та інституту відповідальності учасників морського підприємства за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві свідчить про актуальність обраної теми.

Вказаним обґрунтовується необхідність наукового дослідження та переосмислення інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві. Тому метою дисертаційного дослідження є: визначення правової природи та сутності інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві; характеристика особливостей інституту аварії у міжнародному приватному морському праві з урахуванням новітніх тенденцій розвитку, механізм вирішення спорів щодо відповідальності за наслідки аварії учасниками морського підприємства у арбітражних та судових установах.

Далі, здобувачем було озвучено завдання, об'єкт та предмет дослідження, визначено загальну структуру роботи та методи, що були використані у процесі дослідження. Також, у стислій формі було зазначено про результати апробації основних положень та рекомендацій по дисертації, сформульовано основні положення її наукової новизни та висновки проведеного дослідження.

Після закінчення доповіді учасниками фахового семінару були поставлені наступні **запитання** до Шишикіна С. М.

Д.ю.н., ст.н.с. **Бабаскін Анатолій Юрійович**: Шановний дисертанте, поясніть, будь-ласка, при яких обставинах капітан судна повинен зробити заяву про морський протест?

Відповідь: Дякую за запитання. Капітан судна, з метою забезпечення доказів, повинен зробити заяву про морський протест у разі, якщо під час

плавання або стоянки судна мала місце пригода, яка може бути підставою для пред'явлення до судновласника майнових вимог.

Необхідно підкреслити, що морський протест має на меті забезпечити повну інформацію щодо обставин аварії і причин її виникнення та інформацію про збитки, які були завдані цією аварією.

Д.ю.н., ст.н.с. **Тимченко Геннадій Петрович:** Сергій Миколайович, у своїй дисертаційній роботі Ви аналізуєте особливості відповідальності перевізника за наслідки аварії на морі, яка виникла в результаті навігаційної помилки. Надайте, будь-ласка, пояснення у чому полягає правова сутність навігаційної помилки?

Відповідь: Дякую за запитання. Питання наявності навігаційної помилки у міжнародному приватному морському праві виникла ще при обговоренні Гаазьких правил 1924 року.

Таким чином, правова сутність навігаційної помилки полягає у наступному: 1) перевізник звільняється від відповідальності за втрату, нестачу або пошкодження вантажу, що є винятком із загального принципу вини; 2) перевізник звільняється від відповідальності тільки перед своїм контрагентом за договором перевезення; 3) обов'язок довести наявність навігаційної помилки покладається на самого перевізника.

Д.ю.н., ст.н.с. **Сімутіна Яна Володимирівна:** У своїй дисертаційній роботі Ви зазначаєте, що і в законодавстві, і в науковій літературі відсутнє єдине визначення терміну «окрема аварія». Наскільки і яким чином запропонований Вами авторський підхід щодо цього поняття може вплинути на його уніфікацію в науковому плані і відображено в національному морському законодавстві?

Відповідь: Дякую за запитання. Проведений нами аналіз точок зору вчених і національного морського законодавства дозволив зробити висновок, що відсутність єдиної термінології пов'язано з тим, яку класифікацію обирає кожен із вчених. Нами запропоновано поняття терміну «окрема аварія» - збитки та витрати, які спричинені несподіваними, конкретними обставинами

учаснику морського підприємства та не підлягають розподілу між судном, вантажем та фрахтом. Таким чином, на нашу думку, запропонована нами класифікація дозволить комплексно підійти до обґрунтування цього поняття та визначення його особливостей, що сприятиме його уніфікації в науковому плані і відображенню в національному морському законодавстві.

к.ю.н., доц. **Севрюкова І. Ф.:** Сергій Миколайович, у своїй дисертаційній роботі Ви зазначаєте, щодо створення Асоціації диспаші. Чому, на Вашу думку, дана асоціація повинна бути створена саме при Торгово-промисловій палаті України, надайте пояснення з цього приводу?

Відповідь: Дякую за запитання. Створення Асоціації диспаші в Україні є важливим складовим механізмом захисту прав та інтересів суб'єктів морегосподарських відносин. Це призведе до розширення повноважень диспаші, що відноситься до порядку регулювання поведінки з грошовими депозитами. Таким чином, є необхідність у прийнятті положення про асоціацію диспаші та порядку складання диспаші при Торгово-промисловій палаті України. Система Торгово-промислових палат створить та розширить можливості розвитку послуг диспашерів, сприятиме динамічній інтернаціоналізації морських перевезень та активній інтеграції його в світову економіку, вдосконалення інституційного середовища в процесі діалогу бізнесу щодо послуг з морських перевезень та влади, а також надання послуг, затребуваних бізнесом.

Такий підхід покликаний створити єдині принципи та стандарти у сфері практики складання диспаш у світі. Неупередженість та незалежність членів Асоціації диспашерів забезпечує суворий кодекс професійної поведінки. Крім того, Асоціація диспашерів займається наданням консультацій міжнародному морському співтовариству та займається розробкою уніфікованих процедур отримання страхового відшкодування та розподілу збитків при морській аварії.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **висновок наукового керівника**, кандидата юридичних наук,

старшого наукового співробітника Переверзевої О. С. з оцінкою роботи здобувача у процесі підготовки дисертації.

У висновку зазначено, що робота є самостійним завершеним дослідженням, актуальним як у теоретичному, так і у практичному аспектах розв'язання сучасних проблем інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві. Актуальність теми дисертаційного дослідження, враховуючи відсутність в Україні комплексних досліджень щодо відповідальності учасниками морського підприємства, а також цілої низки колізій у правовому врегулювання договорів перевезення у сфері морегосподарської діяльності, не викликає сумнівів.

Дисертація Шишикіна С. М. складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Дисертанту вдалося грамотно скласти план дослідження, який завдяки логічній побудові дозволив приділити достатньо уваги найбільш істотним та проблемним питанням теми, що була досліджувана. Зміст роботи повністю відповідає обраному об'єкту та предмету дослідження, базується на вдалому поєднанні аналізу норм приватно правового характеру, арбітражній та судовій практиці, широкого кола вітчизняних і зарубіжних наукових праць та є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням.

Виконані аспірантом індивідуальні плани наукової роботи та навчання засвідчили, що Шишикін С. М. зарекомендував себе як перспективний дослідник, який на основі акумульованих знань спроможний творити нові наукові ідеї та концепції, необхідні для розв'язання комплексних проблем у галузі міжнародного приватного морського права.

Наукова робота Шишикіна С. М. має аналітичний характер та є однією з перших у вітчизняній юридичній науці, що піднімає питання відповідальності за наслідки аварії учасників морського підприємства. Зауваження наукового керівника в процесі підготовки роботи повністю враховані. Основні положення й висновки дисертації були достатньою мірою повно висвітлені в опублікованих працях (наукових статтях у фахових

виданнях та наукових збірниках), що можуть бути зараховані за темою дисертації, а також апробовані під час виступів на науково-практичних конференціях міжнародного та національного рівнів.

У кінцевому підсумку, Переверзєва О. С. констатувала, що виконана робота є завершеним комплексним дослідженням, у якій містяться система висновків, які характеризуються науковою новизною. Відтак, дисертаційне дослідження Шишикіна С. М. відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством України у сфері вищої освіти, тому рекомендується до захисту, а Шишикін С. М. заслуговує на присудження наукового ступеню доктора філософії за спеціальністю: 081 «Право».

Після цього, слово було надано **рецензентам** наукової праці.

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник **Тимченко Г.П.** зазначив, що тематика представленого до рецензування дисертаційного дослідження С.М. Шишикіна на тему: «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» визначається високим ступенем актуальності. Це зумовлено тим, що на сучасному етапі торговельне мореплавство повинне зайняти одне з провідних місць у національній економіці, з огляду на перспективи зростання попиту зовнішньої торгівлі на морські перевезення та необхідність врахування наслідків для морського середовища. Торговельне мореплавство має міжнародний характер, при регулюванні відносин з іноземним елементом у цій галузі великого значення набула уніфікація норм морського права шляхом прийняття міжнародних конвенцій та договорів. Прийняття міжнародних договорів у сфері торговельного мореплавства передбачає процес створення однакових правових норм, які регулюють міжнародні приватноправові відносини.

Однак, міжнародні договори в багатьох своїх положеннях не відповідають вимогам сучасності, а значна кількість держав незалежно від участі в міжнародних конвенціях у внутрішньому законодавстві створюють норми, що не відповідають положенням цих конвенцій. Така недосконалість

правової регламентації спричиняє колізії щодо визначення відповідальності учасників морського підприємства за наслідки аварії на морі.

Позитивним моментом роботи є відповідність теми дисертації плановій науково-дослідницькій роботі відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України: «Види забезпечення виконання зобов'язань у цивільному праві України: проблеми теорії і практики» (номер державної реєстрації РК0119U102857).

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, які нерозривно пов'язані між собою, висновків, списку використаних джерел та додатку. Структура дисертації повністю відповідає меті і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі аспекти досліджуваної дисертантом проблематики та спрямована на теоретичне і практичне обґрунтування необхідності приведення міжнародного приватного морського законодавства у відповідність до реальних потреб практики.

Дисертант продемонстрував належний рівень знань наукової літератури з теми дослідження, вміння працювати на різних рівнях наукового дослідження – від теоретико-методологічного до науково-прикладного з виходом на конкретні науково-практичні висновки та рекомендації. Він проаналізував чинне морське законодавство, низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і розв'язанню, та надав їм критичну оцінку.

Метою дисертаційного дослідження є визначення правової природи та сутності інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві; характеристика особливостей інституту аварії у міжнародному приватному морському праві з урахуванням новітніх тенденцій розвитку, механізм вирішення спорів у судових та арбітражних установах. Завдання дисертаційного дослідження обрані вірно та дозволили досягти визначеної мети.

Належний ступінь обґрунтованості і достовірності результатів проведеного дослідження забезпечується також тим, що вдало використана

методологія дослідження. Результати дисертаційного дослідження – наукові положення, висновки, пропозиції і рекомендації щодо правового визначення відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві та її удосконалення – аргументовані використанням існуючих доктринальних поглядів стосовно відповідних інститутів, положень міжнародних договорів, і це посилює їхню аргументованість і достовірність.

Наукова новизна одержаних результатів впливає з актуальності теми дослідження та полягає у тому, що вона є першим у вітчизняній науці міжнародного приватного морського права спеціальним комплексним дослідженням інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві.

Розділ 1 дисертаційної роботи присвячений історичному та теоретико-прикладному аспекту загальної характеристики аварії у міжнародному приватному морському праві. Проаналізовано історію становлення інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві та виділено його етапи розвитку.

Автором було визначено, що з античного етапу розвитку основні збитки на загальну аварію припадали на збитки на морі, з часом, у міру зменшення випадків втрати вантажу, почали формуватися додаткові елементи правил, страхування вантажу в дорозі, надалі і додаткові витрати з досягненням кінцевого пункту призначення. Це стало поштовхом до формування інститутів: загальної аварії, окремої аварії. Логічним продовженням є аналіз правової природи загальної аварії та окремої аварії.

Крім того, загальна аварія має специфічний характер, тому що класифікація типових випадків загальної аварії у Йорк-Антверпенських правилах та у національному законодавстві про загальну аварію не надають їх вичерпного переліку.

Особливість джерел міжнародного приватного морського права є морські звичаї, які формуються упродовж тривалого часу. Однак, у міжнародному приватному морському праві є декілька прикладів писаних

звичаїв, наприклад: Йорк-Антверпенські правила, Правила для електронних коносаментів, Уніфіковані правила з морських транспортних накладних тощо. Звичай застосовуються майже однаково у будь-якій країні, що й робить їх міжнародними звичаями. Подібність змісту міжнародних звичаїв підтверджує їх «загальну практику», яка у подальшому може бути відображена в міжнародних морських угодах, рішеннях спеціалізованих арбітражних установ, резолюціях міжнародних морських організацій, і в результаті цього стати нормами звичаєвого права.

Аналіз нормативно-правових актів і наукових доктрин дослідження окремої аварії, дозволяє зробити висновки щодо відсутності системного теоретичного і законодавчого регулювання питання окремої аварії.

Автором пропонується визначення щодо окремої аварії, як збитки та витрати, які спричинені несподіваними, конкретними обставинами учаснику морського підприємства та не підлягають розподілу між судном, вантажем та фрахтом.

Розділ 2, в якому дисертант дослідив інститут відповідальності за наслідки аварії на морі. Крім того, було проаналізовано питання обмеженої відповідальності учасників морського підприємства за наслідки морської аварії за міжнародним приватним морським правом.

Також автором поглибив аналіз навігаційної помилки в якості одного з видів обмеження відповідальності та доцільність її існування у міжнародному приватному морському праві. Таким чином, дисертант не обійшов увагою існуючі в науці дискусійні питання.

Своєчасним є аналіз законодавства на основі зроблених теоретичних висновків на предмет відповідності морського законодавства України до міжнародних договорів, які регулюють інститут відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві.

Також Шишикін С.М. поглибив аналіз правової природи договору морського агентування свідчить про його специфіку, відповідно до спеціальних законів або судових практик.

Автором було підкреслена значна роль Міжнародної конвенції про уніфікацію деяких правил про коносамент 1924 року, Конвенції про морське перевезення вантажів 1978 року та Конвенції про договори повністю або частково морського міжнародного перевезення вантажів 2008 року та проаналізоване питання відповідальності перевізника та вантажовласника у відповідності до положень цих конвенцій.

Не менш змістовним є Розділ 3 дисертації, в якому досліджується механізм розгляду спорів у арбітражних та судових установах щодо аварій на морі. В цьому розділі дисертантом були проаналізовані питання підсудності спорів щодо відповідальності учасників морських підприємств за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві.

Своєчасним і практично корисним є правовий аналіз справи щодо аварії судна «Prestige», який підкреслює важливість та специфіку даного спору, яка полягає у великій кількості учасників морського підприємства, що в свою чергу призводить до виникнення колізії законодавств різних країн щодо інституту відповідальності за наслідки аварії на морі.

Мають практичну значимість розроблені дисертантом пропозиції та рекомендації щодо удосконалення національного морського законодавства України: в Кодекс торговельного мореплавства України, визначити поняття оператора мультимодальних перевезень, закріпити право учасників мультимодальних перевезень здійснювати перевезення вантажу на підставі укладення єдиного договору (договір мультимодального перевезення); внести зміни до Кодексу торговельного мореплавства України щодо визначення поняття окрема аварія; розробити та прийняти за основу Положення асоціацію диспаші та його порядку при Торгово-промисловій палаті України.

У висновках автором за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні та практичні положення, які дійсно відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї,

які засновані на дослідженому емпіричному матеріалі. Зміст додатків містить інформацію про апробацію результатів дисертаційного дослідження та публікації автора.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість проведеного дослідження, його актуальність та наукову новизну, слід відзначити, що присвячений аналіз дискусійних проблем щодо інституту аварії у міжнародному приватному морському праві викликає певні рекомендації та побажання, насамперед:

1. Повністю підтримуючи пояснення дисертанта щодо актуальності теми його дисертаційної роботи, можна порекомендувати дисертанту на захисті дисертаційної роботи акцентувати більше уваги щодо зводу принципів та звичаїв «*lex maritima*», який демонструє унікальність морської галузі.

2. В цілому погоджуючись з підходом дисертанта щодо необхідності та важливості інституту страхування учасників морського підприємства у результаті аварії у міжнародному приватному морському праві, при підготовці дисертації до захисту на питанні істотних умов договорів морського страхування варто було б звернути більше уваги.

3. Оскільки тема дисертації є вельми актуальною для науки міжнародного приватного морського права, в подальших наукових дослідженнях рекомендуємо дисертанту продовжити її аналіз у контексті нових напрацювань щодо електронного документообігу при морським перевезеннях вантажів за коносаментом.

Можливо констатувати, що в цілому висловлені рекомендації та побажання не применшують позитивного враження від дисертації. Підтвердженням обґрунтованості і достовірності наукових положень та висновків дослідження є наукові публікації автора. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 8 наукових публікаціях, у тому числі в 5 наукових статтях, 4 з яких опубліковані в фахових виданнях України з юридичних наук, 1 – у зарубіжному періодичному науковому

виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, а також в 3 тезах доповідей, опублікованих за результатами міжнародних науково-практичних конференцій. Ці публікації за змістом відповідають темі дисертаційного дослідження, доводять повноту опублікування отриманих результатів та наявність їх достатньої кількості. Опубліковані праці автора присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми і не дублюють одна одну.

Аналіз змісту дисертації дозволив встановити відсутність текстових запозичень без посилання на джерело (плагіату).

Вважаю, що дисертаційне дослідження С.М. Шишикіна на тему: «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167. Дисертація С.М. Шишикіна на тему: «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Д. ю. н., ст.н.с. **Сімутіна Я.В.** відзначила, що актуальністю теми дослідження становлять морські перевезення, що займають домінуючу позицію серед інших видів міжнародних перевезень, одними з найперших були врегульовані джерелами міжнародного приватного морського права. Крім того, з розвитком торговельного мореплавства та суднобудівної промисловості постала потреба врегулювати питання відповідальності за наслідки аварії, як серед сторін договору перевезення, так і щодо третіх осіб у господарській діяльності у сфері торговельного мореплавства. У результаті

перед суспільством постала необхідність уніфікації норм і деяких правил щодо відповідальності за наслідки аварії у сфері торговельного мореплавства, що цілком справедливо вважається однією з найскладніших проблем міжнародного приватного морського права.

Зазначена проблематика щодо правової природи та особливостей правової відповідальності за наслідки аварії у сфері торговельного мореплавства має важливе практичне значення і для України. Прийняття Верховною Радою України Закону України «Про міжнародний комерційний арбітражний суд» від 24 лютого 1994 року, Положення морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України від 24 лютого 1994 року та Закону України «Про міжнародне приватне право», який набув чинності 1 вересня 2005 року, значною мірою сприяли врегулюванню процедури та механізму вирішення морських спорів у нашій державі. Позатим, в українській науці міжнародного приватного права не приділено належної уваги дослідженню питань відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві. У зв'язку з цим, рецензована дисертація, що присвячена комплексному дослідженню інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві, з'ясуванню специфіки правової природи та видів аварії на морі, міжнародно-правової відповідальності за наслідки аварії на морі, аналізу практики застосування арбітражних та судових установ різних країн у результаті виникнення спору щодо відповідальності за наслідки аварії на морі, розгляду проблем застосування принципів та норм міжнародного приватного морського права в арбітражних рішеннях, є надзвичайно актуальною.

Відповідно до теми дисертації автором чітко визначено об'єкт дослідження, в межах якого сформульовано предмет, що відповідає тематиці роботи, сформульовано мету та завдання дослідження, обрано належні методи його проведення. Слід позитивно відзначити логічну послідовність

поставлених автором завдань, що забезпечили повноту та цілісність наукового дослідження, а саме:

- визначити розвиток інституту аварії у міжнародному приватному морському праві в античних, середньовічних та сучасних умовах;

- охарактеризувати зміст поняття «аварія» та його співвідношення з поняттями «загальна аварія» та «окрема аварія», що використовуються у сфері торговельного мореплавства;

- проаналізувати регламентацію аварії у міжнародному приватному морському праві;

- визначити особливості інституту відповідальності у міжнародному приватному морському праві, які зумовлюють необхідність аналізу внутрішньодержавних норм і положень міжнародних договорів про уніфікацію відповідальності учасників морського підприємства;

- виявити правові аспекти відповідальності за наслідки аварії та зобов'язання учасників морського підприємства щодо забезпечення компенсації за збитки, спричинені аварією на морі, відповідно до рішень судових та арбітражних установ;

- дослідити особливості застосування відповідальності за наслідки аварії, яка має характер підвищеної небезпеки, у міжнародному приватному морському праві;

- розробити пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного механізму захисту прав та інтересів суб'єктів морегосподарської діяльності;

- узагальнити практику застосування принципів і норм міжнародного приватного морського права в рішеннях судових та арбітражних установах.

З огляду на вказане, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані у дисертації, їх достовірність не виключають жодних сумнівів.

Зміст, структура дисертації, коло розглянутих у ній питань та сформульовані результати й пропозиції свідчать про те, що автор здійснив ґрунтовне наукове дослідження. Достовірність висновків вдалося

забезпечити за допомогою використання здобувачем загальних та спеціальних наукових методів (історичного, логічного, системного, порівняльно-правового, формально-юридичного та ін.). Так. історичний метод застосовувався для дослідження етапів розвитку інституту аварії у міжнародному приватному морському праві (підрозділ 1.1), а також для дослідження регламентації щодо аварії на морі (підрозділ 1.3); діалектичний метод дав можливість визначити сутність поняття «аварія», а також його співвідношення з поняттями «загальна аварія», «окрема аварія» (підрозділ 1.2); системно-структурний метод використовувався для визначення видів аварії, видів відповідальності за наслідки аварії на морі (підрозділ 1.2, 1.3); формально-юридичний метод використовувався при аналізі джерел міжнародного приватного морського права (підрозділ 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4); порівняльно-правовий метод використовувався для дослідження окремих положень Йорк-Антверпенських правил (підрозділ 1.3) та при дослідженні положень конвенцій про перевезення вантажів (підрозділи 2.3, 2.4); метод узагальнення використаний для формулювання заключних положень проведеного дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Дисертантом опрацьовано достатню кількість джерел (214 найменувань), які стосуються тематики наукового дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ця робота є одним з перших комплексних досліджень відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві, практики застосування принципів та норм міжнародного приватного морського права за наслідки аварії. Автором розроблено ряд нових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

- узагальнено розвиток інституту аварії на морі у міжнародно-правових відносин приватного характеру, виходячи з історичних етапів

торговельної діяльності їх учасників в античний, середньовічний та сучасний періоди, починаючи з Вестфальського договору 1648 року;

- сформульовано понятійний апарат в частині дослідження тлумачення сутності загальної аварії та окремої аварії у міжнародному приватному морському праві;

- узагальнено новітню теорію та практику застосування учасниками морського підприємства процесуальних норм з вирішення спорів щодо відповідальності за наслідки аварії на морі;

- запропонована необхідність виділення правових норм, що регулюють механізм визначення відповідальності оператора мультимодального перевезення, в окремий розділ Кодексу торговельного мореплавства України, з огляду на специфіку інституту відповідальності за наслідки аварії на морі.

вдосконалено:

- міжнародно-правова характеристика Йорк-Антверпенських правил 2016 року та їх особливості щодо збільшення повноважень диспаші, а також зміни, які спрямовані на уточнення неврегульованих ситуацій учасниками морського підприємства;

- поняття учасників морського підприємства у міжнародному приватному морському праві виходячи особливо з судового розгляду відомої справи щодо судна «Prestige».

отримали подальший розвиток положення щодо:

- необхідності прийняття на законодавчому рівні «Положення про асоціацію диспаші та його порядку» при Торгово-промисловій палаті України, як важливої складової механізму захисту прав і інтересів учасників морського підприємства та розробкою уніфікованих процедур отримання страхового відшкодування та розподілу збитків при аварії на морі;

- – співвідношення між поняттями «договірна відповідальність» і «позадоговірна відповідальність», які у міжнародному приватному морському праві дуже тісно пов'язані;

- ролі навігаційної помилки, як особливого виду обмеження відповідальності перевізника за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві;

- необхідності уніфікації норм щодо відповідальності судновласника, службових осіб, власника вантажу і морських агентів та встановлення чіткого розмежування відповідальності за наслідки аварії учасників морського підприємства;

- особливості розподілу збитків та витрат за загальною або окремою аварією у міжнародному приватному морському праві відповідно до небезпеки морського підприємства; навмисності, розумності та надзвичайності понесених збитків та витрат.

Практичне значення одержаних результатів визначене його науковою новизною та полягає в тому, що результати роботи зможуть бути використані для загальнотеоретичних напрацювань та вдосконалення норм права у науково- подальшого дослідження правових аспектів відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві; у навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників та навчальних посібників, при викладанні курсів з дисципліни «Міжнародне приватне право», «Міжнародне приватне морське право», «Міжнародний комерційний арбітражний», «Спеціалізовані морські арбітражі» у спеціальних навчальних курсах, присвячених відповідальності за наслідки аварії на морі; у правотворчій діяльності – під час розробки та вдосконалення правового забезпечення організації морегосподарської діяльності України; у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики виконання завдань, реалізації функцій та повноважень Міністерства інфраструктури України.

У рецензованій науковій роботі використано праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі міжнародного приватного права та суміжних галузей. Законодавчим підґрунтям роботи є Конституція України, міжнародно-правові договори, ратифіковані Україною, закони та підзаконні

нормативно-правові акти.

Перелік і зміст розглянутих питань свідчать про новизну дисертаційного дослідження. Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертантові вдалося вирішити поставлені завдання та отримати низку нових, важливих для науки результатів. Серед найбільш вагомих нових наукових положень, що містяться в роботі, слід виділити такі.

У Розділі 1 «Загальна характеристика інституту аварії в міжнародному приватному морському праві» досліджено історичний процес виникнення перших морських звичаїв щодо аварії на морі. Зроблено висновок, що інститут аварії у міжнародному приватному морському праві своїм корінням сягає стародавніх часів – античних, середньовічних та сучасних, починаючи з Вестфальського договору 1648 року.

Заслуговує на увагу наведена у дисертації загальна характеристика складових елементів інституту аварії на морі, який є одним із найдавніших інститутів морського права. До видів загальної аварії, на думку автора, слід віднести: викидання вантажу за борт; гасіння пожежі на кораблі; навмисна посадка судна на мілину; винагорода за порятунок; пошкодження машин і котлів; витрати у порту-притулку. У зв'язку з цим, набули подальшого розвитку співвідношення понять «загальна аварія» та «окрема аварія». Як слушно вказує дисертант, складність розмежування загальної та окремої аварії полягає в тому, що в практичних надзвичайних ситуаціях на морі не завжди можна з певністю розмежувати навмисні й ненавмисні збитки. Загальна аварія, звертаючись до приватно-правового змісту даного терміна, що розуміється як збитки, підлягає розподілу між судном, фрахтом і вантажем пропорційно їх вартості в місці закінчення загального морського підприємства.

Автором досліджена регламентація загальної аварії в національному морському законодавстві різних країн. Зроблено порівняння змін у законодавстві різних країн щодо аварії та проаналізовано передумови до цих

змін. Міжнародні договори у цій класифікації посідають особливе місце, оскільки історично вони є одними з основних способів регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом. Міжнародними договорами забезпечується уніфікація норм матеріального права та вироблення однакових підходів до вирішення колізійних питань.

Окрім цього, цікавим є положення дисертаційної роботи, в яких зроблено аналіз Йорк-Антверпенських правил 2016 року та їх особливостей, за результатами чого зроблений висновок про значне збільшення повноважень диспаші, що, безсумнівно, відіб'ється на інтересах вантажовласників. Також обґрунтованими є висновки щодо необхідності прийняття положення про асоціацію диспаші, яка є важливим складовим механізмом захисту прав та інтересів учасників морського підприємств, та порядку складання диспаші при Торгово-промисловій палаті України.

Розділ 2 «Особливості відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» присвячений дослідженню поняття, видів та принципів відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві. Сформульовано цікаві висновки щодо відповідальності за наслідки аварії в міжнародному приватному морському праві, які найбільш повно показують проблематику «конфлікту кваліфікації». Це зумовлено розвитком застосування великої кількості колізійних норм під час морських перевезень, страхування, аварій, рятування, буксирування тощо.

Окрему увагу автор приділяє питанню спрямованої відповідальності. Виявлено, що в міжнародному приватному морському праві виявлено специфічний різновид відповідальності, а саме «спрямована відповідальність», яка широко застосовується при певних видах аварійних подій.

Крім того, проаналізовано питання відповідальності службовців і морських агентів за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві. Так, в межах проблематики цього аспекту відповідальності службовців

і морських агентів автором досліджено питання щодо визнання службовцями та агентами перевізника будь-яких осіб, які надають послуги перевізнику для виконання договору перевезення. У результаті аналізу питання відповідальності перевізника та вантажовласника у різних міжнародних конвенціях щодо перевезення вантажу було виявлено, що положення цих конвенцій спричиняють виникнення колізії не тільки між собою, а й з національним морським законодавством країн-учасниць.

Погоджуємося з твердженням дисертанта про значну кількість особливостей інституту відповідальності за морські аварії в міжнародному приватному морському праві, що зумовлюють необхідність аналізу внутрішньодержавних норм і положень міжнародних договорів про уніфікацію відповідальності учасників морського підприємства. Слушним є також висновок, що інститут відповідальності включає в себе два різних за своєю юридичною природою та правовими наслідками інститути, зокрема: відповідальність суб'єктів міжнародного приватного морського права за правопорушення щодо забруднення морського середовища; відповідальність за збиток, спричинений у результаті аварії.

У Розділі 3 «Правове регулювання спорів щодо відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» проаналізовано роль спеціалізованих арбітражів у сфері торговельного мореплавства, яка залежить від ефективного та своєчасного розвитку спору. Характерними особливостями його є те, що сторони добровільно укладають угоду з тим, щоб передати спір на розгляд арбітражу, або шляхом укладання арбітражного застереження в коносаменті. Однак на практиці існують деякі особливості застосування арбітражних застережень, як приклад – рішення Англійського апеляційного суду за позовом W&R. Fletcher (New Zealand) до Sigurd Haavik Aksjeselskap.

Автором акцентовано, що широкого визнання набула англійська практика реалізації норм міжнародного приватного морського права. Її характеристика пов'язана із застосуванням судового процесу «проти судна»

(принцип *in rem*) і судового процесу «проти судновласника» (принцип *in personam*). До принципів міжнародного приватного морського права, які діють у сфері відповідальності за наслідки аварії, можна віднести: принцип автономії волі (*lex voluntatis*), закон місця знаходження речі (*Lex rei sitae*), закон місця скоєння юридичного акта (*Lex loci actus*), закон країни суду (*Lex fori*). Ці принципи в тому чи іншому вигляді набули закріплення у внутрішньому законодавстві України, зокрема в Кодексі торговельного мореплавства України 1994 року та Законі України про «Міжнародне приватне право» 2005 року.

Цікавим є проведений у роботі аналіз справи за позовом Державного підприємства «Адміністрація морських портів України» до MISTER DRAKE PC (Англія) щодо аварії судна «Delfi». Слід підтримати зроблений на його підставі висновок про те, що питання юрисдикційного характеру вирішується на основі процесуальних норм тієї держави, на території якої розглядається справа.

Однак, при підготовці дисертанта до захисту варто звернути увагу на деякі питання, які потребують додаткового обґрунтування та відповіді на які зможуть посилити його наукову позицію.

1. Недостатнє зрозуміле визначення положення, в якому зазначено, що *«основною відмінністю між співвідношенням понять «загальна аварія» та «окрема аварія» є складність розмежування загальної та окремої аварії, яка полягає в тому, що в практичних надзвичайних ситуаціях на морі не завжди можна з певністю розмежувати навмисні і ненавмисні збитки»*.

2. У положеннях наукової новизни, що дістали подальшого розвитку, потребує правки та уточнення положення, в якому зазначено: *«посилення значення судноплавства і збільшення кількості аварій постала необхідність уніфікації норм щодо відповідальності судновласника, службових осіб, власника вантажу і морських агентів та встановлення чіткого розмежування відповідальності за наслідки аварії учасників морського підприємства»*. Зокрема, не зрозуміло, в чому полягає подальший розвиток цього положення.

3. В подальших наукових дослідженнях було б доцільно надати наукову оцінку результатам впровадження реформи морського законодавства України.

Однак, вказані зауваження мають здебільшого характер побажань щодо подальшого покращення наукової роботи та не знижують достатньо високого рівня дисертаційного дослідження С.М. Шишикіна. Таким чином, є всі підстави констатувати, що дисертація С.М. Шишикіна на тему «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» є завершеною науковою роботою, виконаною здобувачем у виді кваліфікаційної наукової роботи на правах рукопису.

Дисертаційне дослідження містить нові наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі міжнародного приватного морського права, що розв'язують важливе для юридичної теорії та практики наукове завдання, яке полягало у з'ясуванні особливостей відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві.

Вважаю, що дисертаційне дослідження С.М. Шишикіна на тему «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» *відповідає*:

- спеціальності: 081 Право;
- вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283),
- пункту 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167.

Дисертація С.М. Шишикіна «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Також в обговоренні результатів проведеного Шишикіним С. М. дисертаційного дослідження взяла участь к.ю.н., доц. **Трунова Г.А.**, яка акцентувала увагу, що актуальність теми дисертаційного дослідження розкрита Шишикіним С. М. повністю як у тексті дисертації, так і під час виступу на фаховому семінарі. На думку **Трунова Г.А.**, тема дисертації надзвичайно актуальна та дискусійна. Дисертант глибоко осмислив проблематику відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві, тобто здійснив належний теоретичний і практичний аналіз обраної теми дослідження.

Наголошено, що дисертація Шишикіна С. М. на тему: «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» відповідає вимогам, які пред'являються до дисертації, та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

К.ю.н., н. с., **Молявко О. М.**, також наголосила на актуальності теми дослідження. Вона вказала, що дисертаційне дослідження, представлене Шишикіним С. М., справляє позитивне враження. Дисертаційна робота змістовна, матеріал в ній викладено системно, цілісно та логічно. Також вона звернула увагу на фаховий рівень дисертанта та розуміння ним тематики дисертаційного дослідження з позиції практика. З теоретичної та практичної точок зору тема дисертаційного дослідження розроблена ґрунтовно. Представлені результати дослідження переконливо доводять, що поставлена в дисертації мета досягнута.

Д.ф.п., м.н.с. **Менюк Д. О.**, також зазначила, що матеріал дисертаційної роботи викладений чітко та логічно. Висновки, що зроблені в дисертації, обґрунтовані. Вона погодилася з попередніми виступаючими, що дисертант надає переконливі відповіді на поставлені йому питання, що свідчить про його високий рівень теоретичної підготовки. Дисертація Шишикіна С. М. на тему: «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві» відповідає вимогам, які

пред'являються до дисертації, та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

ВИСНОВОК

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Шишикіна Сергія Миколайовича на тему: «Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

1. Обґрунтування вибору теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Здобувач вмотивовано та переконливо обґрунтовує актуальність та практичну необхідність опрацювання питань, що становлять предмет дослідження, висвітлюючи зв'язок теми дисертації із існуючими на сьогодні науковими програмами, планами та темами.

Зокрема, актуальність обраної для дисертаційного дослідження теми обумовлена наступним. Глибинний розвиток торговельного мореплавства у міжнародному приватному морському праві, у тому числі й технічний розвиток суднобудівної промисловості, стала призводити до збільшення кількості аварій. Даний розвиток зумовлений домінуючою позицією морських перевезень серед інших видів перевезень у міжнародному приватному праві. Морські перевезення, будучи одними з найперших правовідносин, які були врегульовані джерелами міжнародного приватного морського права, одразу зіткнулися з необхідністю врегулювання питання відповідальності за наслідки аварії, як серед сторін договору перевезення, так

і по відношенню до третіх осіб щодо даної господарської діяльності у сфері торговельного мореплавства. У результаті перед суспільством постала необхідність уніфікації норм і деяких правил щодо відповідальності учасників морського підприємства за наслідки аварії.

Аналіз правової природи та особливостей правової відповідальності за наслідки аварії у сфері торговельного мореплавства має для України важливе практичне значення. Прийняття Верховною Радою України Закону України «Про міжнародний комерційний арбітражний суд» від 24 лютого 1994 року, Положення морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України від 24 лютого 1994 року та Закону України «Про міжнародне приватне право», який набув чинності 1 вересня 2005 року, значною мірою сприяли врегулюванню процедури та механізму вирішення морських спорів у нашій державі.

Проблема відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві поки що є недостатньо висвітленою у вітчизняній науковій літературі.

Враховуючи зазначене, дослідження відповідальності за наслідки аварії на морі є нагальним, враховує потреби науки та практики у сфері морегосподарської діяльності в сучасних умовах. Представлена для рецензування дисертаційна робота пропонує комплексний аналіз цієї проблематики.

Шишикін С. М. вірно визначає зв'язок своєї дисертаційної роботи з актуальними на сьогодні науковими програмами, планами та темами. Проблематика дослідження здійснювалась у межах планової теми відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України «Види забезпечення виконання зобов'язань у цивільному праві України: проблеми теорії і практики» (номер державної реєстрації РК0119U102857).

2. Мета і завдання дисертаційного дослідження

Метою дослідження є визначення правової природи та сутності інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві; характеристика особливостей інституту аварії у міжнародному приватному морському праві з урахуванням новітніх тенденцій розвитку, механізм вирішення спорів у арбітражних та судових установах.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі **завдання дослідження**:

- визначити розвиток інституту аварії у міжнародному приватному морському праві в античних, середньовічних та сучасних умовах;
- охарактеризувати зміст поняття «аварія» та його співвідношення з поняттями «загальна аварія» та «окрема аварія», що використовуються у сфері торговельного мореплавства;
- проаналізувати регламентацію аварії у міжнародному приватному морському праві;
- визначити особливості інституту відповідальності у міжнародному приватному морському праві, які зумовлюють необхідність аналізу внутрішньодержавних норм і положень міжнародних договорів про уніфікацію відповідальності учасників морського підприємства;
- виявити правові аспекти відповідальності за наслідки аварії та зобов'язання учасників морського підприємства щодо забезпечення компенсації за збитки, спричинені аварією на морі, відповідно до рішень судових та арбітражних установ;
- дослідити особливості застосування відповідальності за наслідки аварії, яка має характер підвищеної небезпеки, у міжнародному приватному морському праві;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного механізму захисту прав та інтересів суб'єктів морегосподарської діяльності;
- узагальнити практику застосування принципів і норм міжнародного приватного морського права в рішеннях арбітражних та судових установ.

3. Об'єкт, предмет та теоретико-методологічна база дисертаційного дослідження

Здобувач правильно визначає об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, а також надає вичерпне обґрунтування використання теоретико-методологічної бази, необхідного для повноцінного проведення такого дослідження. Відповідно, об'єктом дослідження є міжнародно приватно-правові відносини, що стосуються відповідальності учасників морського підприємства за наслідки аварії.

Предметом дослідження є принципи та норми міжнародного приватного морського права, які визначають порядок реалізації відповідальності за наслідки аварії та механізми розв'язання спорів в арбітражних та судових установах.

Достовірність отриманих дисертантом наукових результатів забезпечується широким використанням комплексу загальнонаукових та спеціально-юридичних *методів наукового пізнання*. Використання у комплексі вказаного набору методів дозволило здійснити об'єктивний аналіз досліджуваної тематики.

Для вирішення поставленої у дисертації мети та обумовлених нею завдань, здобувачем було використано достатньо потужну *теоретико-методологічну та емпіричну базу*.

У науці міжнародного приватного морського права загальними питаннями щодо аварії на морі займалися такі зарубіжні дослідники, як: А. Ванігасекер, А. Мандатака-Шеппард, А. Кемп, Р. Сарлл, Б. Браун, А. Коккрофт, Ю. Ламейєр, Чарльз С. Хебдіч, Джон А. Макдональд, Філіп А. Стейсі, Фред Т. Піетропола, Г. Брунн, М. Маршалл, Ф. Хопкінс, Дж. Макдональд. Окремі аспекти цієї тематики досліджувались у працях російських та українських вчених, зокрема: Г. О. Анцелевича, К. А. Бекашева, М. М. Богуславського, В. В. Демиденка, Г. К. Дмитрієва, А. С. Довгерта, В. І. Кисіля, Т. Р. Короткого, В. А. Косовської, А. Л. Маковського, О. М. Сидоренка, Л. В. Сперанської, О. С. Переверзевої, І. Г. Побірченка, І.

Є. Покори, Д. А. Рябікіна, Г. А. Цірата, Ю. С. Шемшученка. Питання вирішення спорів у арбітражних установах досліджували у своїх працях М. Вольф, Р. Мюллерсон, Дж. Роберт, Р. Родьєр, Е. Мергер, Г. Ейльзен.

Емпіричну базу дослідження становлять літературні юридичні джерела вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативно-правові акти України, офіційно зареєстровані законопроекти та супровідна до них документація, матеріали арбітражної та судової практики.

4. Наукова новизна дисертаційного дослідження, теоретична та практична цінність одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві на підставі теоретичного та практичного аналізу. Наукова новизна одержаних результатів конкретизується в наступних висновках, рекомендаціях та пропозиціях:

вперше:

- узагальнено розвиток інституту аварії на морі у міжнародно-правових відносинах приватного характеру, виходячи з історичних етапів торговельної діяльності їх учасників в античний, середньовічний та сучасний періоди, починаючи з Вестфальського договору 1648 року;
- сформульовано понятійний апарат в частині дослідження тлумачення сутності загальної аварії та окремої аварії у міжнародному приватному морському праві;
- узагальнено новітню теорію та практику застосування учасниками морського підприємства процесуальних норм з вирішення спорів щодо відповідальності за наслідки аварії на морі;
- запропонована необхідність виділення правових норм, що регулюють механізм визначення відповідальності оператора мультимодального перевезення, в окремий розділ Кодексу торговельного

мореплавства України, з огляду на специфіку інституту відповідальності за наслідки аварії на морі.

вдосконалено:

- міжнародно-правова характеристика Йорк-Антверпенських правил 2016 року та їх особливості щодо збільшення повноважень диспаші, а також зміни, які спрямовані на уточнення неврегульованих ситуацій учасниками морського підприємства;

- поняття учасників морського підприємства у міжнародному приватному морському праві виходячи особливо з судового розгляду відомої справи щодо судна «Prestige».

отримали подальший розвиток положення щодо:

- необхідності прийняття на законодавчому рівні «Положення про асоціацію диспаші та його порядку» при Торгово-промисловій палаті України, як важливої складової механізму захисту прав і інтересів учасників морського підприємства та розробкою уніфікованих процедур отримання страхового відшкодування та розподілу збитків при аварії на морі;

- співвідношення між поняттями «договірна відповідальність» і «позадоговірна відповідальність», які у міжнародному приватному морському праві дуже тісно пов'язані;

- ролі навігаційної помилки, як особливого виду обмеження відповідальності перевізника за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві;

- необхідності уніфікації норм щодо відповідальності судовласника, службових осіб, власника вантажу і морських агентів та встановлення чіткого розмежування відповідальності за наслідки аварії учасників морського підприємства;

- особливості розподілу збитків та витрат за загальною або окремою аварією у міжнародному приватному морському праві відповідно до небезпеки морського підприємства; навмисності, розумності та надзвичайності понесених збитків та витрат.

Наукова цінність полягає у тому, що висновки, сформульовані у роботі, можуть бути використані в науково-дослідній сфері – в подальших наукових дослідженнях загальних і спеціальних питань, пов'язаних з інститутом відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві, під час написання підручників, навчальних посібників, довідкової та методичної літератури, монографій з цих питань; в навчальному процесі – для викладання навчальних дисциплін «Міжнародне приватне право», «Міжнародне приватне морське право», «Міжнародний комерційний арбітражний», «Спеціалізовані морські арбітражі».

Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження виявляється у: 1) правотворчій діяльності – під час розробки та вдосконалення правового забезпечення організації морегосподарської діяльності України; 2) в правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики виконання завдань, реалізації функцій та повноважень Міністерства інфраструктури України.

5. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, повнота опублікування результатів дисертації

Основні наукові результати дисертації висвітлені у *8 публікаціях*, які повністю відображають зміст проведеного наукового дослідження, а також суть викладених у ньому практичних висновків та рекомендацій. За результатами наукових розвідок, дисертантом було опубліковано наступні наукові доробки.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Шишикін С. М. Правова характеристика окремої аварії. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*, 2021 Том 32 (71) Вип. 4. С. 130–133.

2. Шишикін С.М. Історичний аналіз Йорк-Антверпенських правил. *Наше право*. Харків, 2021. Вип. 3. С. 151-156.

3. Шишикін С.М. Характеристика інституту обмеженої відповідальності судновласника у міжнародному приватному морському праві. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 343-347.

4. Переверзева О. С., Шишикін С. М. Відповідальність за наслідки аварії в міжнародному приватному морському праві. *Науково-практичний юридичний журнал «Альманах права»*. 2018. Вип. 9. С. 443-447.

Статті в наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових видань інших держав, які входять до ОЕСР та/або ЄС:

1. Шишикін С.М. Регламентация інституту загальної аварії у міжнародному приватному морському праві. *Evropský politický a právní diskurz*, 2021. № 8. S. 66-70.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Шишикін С.М. Історичні аспекти аварії у міжнародному приватному морському праві. *Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 2018 р.; матеріали опубліковано) / за заг. ред. Міюсов М. В. Одеса: Національний університет «Одеська морська академія», 2018. С. 60–63.

2. Шишикін С.М. Історія створення та становлення міжнародної конвенції щодо запобігання забрудненню з суден 1973/1978 рр. (MARPOL-73/78). *Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики*: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 2020 р.; матеріали опубліковано) / за заг. ред. Міюсов М. В. Одеса: Національний університет «Одеська морська академія», 2020. С. 100-104.

3. Шишикін С.М. Види загальної аварії в міжнародному приватному морському праві. *Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики*: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 2021 р.; матеріали опубліковано) / за заг. ред. Міюсов М. В. Одеса: Національний університет «Одеська морська академія», 2021. С. 108-110.

Усі наукові публікації Шишикін С. М. відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року.

6. Структура дисертації, логіка викладу її основних частин та обсяг дисертаційного дослідження

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дисертаційного дослідження. Робота складається із двох анотацій (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, з них 18 сторінка – список використаних джерел, що складається з 214 найменувань.

7. Особистий внесок здобувача

Дисертація виконана Шишикін С. М. самостійно. Усі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У дисертації ідеї та розробки належать автору. Усі положення новизни, що виносяться на захист, та висновки, зроблені у цій дисертації, апробовані та опубліковані автором одноособово.

8. Характеристика особистості здобувача

Шишикін Сергій Миколайович народився 23 грудня 1992 року у місті Антрацит.

З 2010 р. - 2014 р. навчався на факультеті правознавство та міжнародних відносин Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі та отримав диплом бакалавра за спеціалізацією: «міжнародні відносини».

З 2014 р. - 2016 р. навчався на юридичному факультеті Київського університету права при Національній академії наук України за спеціальністю: «Інтелектуальна власність» та отримав диплом магістра за спеціалізацією: «експерт з інтелектуальної власності».

З 2016 р. – 2021 р. працював у ТОВ «Ляпунов і Компанія» (м. Київ) на посаді професіонала з інтелектуальної власності.

З листопада 2017 р. по листопад 2021 р. був аспірантом відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Вільно володіє англійською мовою.

9. Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Текстове подання матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття і відповідають стилю науково-дослідної літератури.

За результатами попередньої експертизи дисертаційного дослідження, виконаного Шишикін С. М., а також вивчення повноти публікації основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації *Шишикіна Сергія Миколайовича* на тему: **«Відповідальність за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві»**.

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Шишикіна С.М. є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що, своєю чергою, свідчить про особистий внесок здобувача у розвиток науки міжнародного приватного морського права. Подане до захисту дисертаційне дослідження відповідає спеціальності: 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі

змiнами i доповненнями вiд 03 квітня 2019 року № 283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора фiлософiї, затвердженого постановою Кабiнету Міністрiв України вiд 06 березня 2019 року № 167.

Результати голосування щодо рекомендацiї до захисту дисертацiї Шишикина С. М. на тему: «Вiдповiдальнiсть за наслідки аварiї у мiжнародному приватному морському правi» на здобуття освiтньо-наукового ступеня доктора фiлософiї за спецiальнiстю 081 «Право».

За – 8

Проти – немає

Утримались – немає

Головуючий на засiданнi:
Завiдувач вiддiлу проблем цивiльного, трудового та пiдприємницького права Інституту держави i права iм. В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Бабаскін А. Ю.

Рецензенти:
Доктор юридичних наук, провiдний науковий співробітник вiддiлу проблем цивiльного, трудового та пiдприємницького права Інституту держави i права iм. В. М. Корецького НАН України

Тимченко Г. П.

Доктор юридичних наук, провiдний науковий співробітник вiддiлу проблем цивiльного, трудового та пiдприємницького права Інституту держави i права iм. В. М. Корецького НАН України

Сімутіна Я. В.
Бабаскіна А. Ю.
Тимченко Г. П.
Сімутіної Я. В.
29 10 2019

